

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

STORMEN ROND DE TOP II

(Gods Raad en Menselijke Daad)

A. De wortel: David, Batseba en Uriä

2. Davids daad in het licht van Gods oordeel

In het begin van dit artikel, dat geplaatst werd in het vorige nummer, hebben we de draad van de historie van hoofdstuk 11 gevolgd. Want dat moet voor alle dingen vaststaan: Hier wordt geschiedenis geboden. En geschiedenis wil niet alleen zeggen: Het is waar gebeurd maar ook het gebeurde wordt ons in zijn samenhang getoond. De nauwere samenhang van de Ammonitische oorlog. En de wijdere samenhang van Davids regering (1010-970 voor Christus). Geschiedenis impliceert ook dat we de HERE zien werken in de richting van het doel dat Hij zich heeft gesteld.

De HERE! Gods Raad wordt hier uitgevoerd. Maar dan valt ons op in hoofdstuk 11 dat het nagenoeg uitsluitend een mededeling van feiten bevat. Het Bijbel-verhaal is niet doorregen met kritische aantekeningen of voorzien van ethisch commentaar. Het is uitsluitend verhaal. Het lijkt wel of de schrijver heeft gedacht: De lezer oordele voor zichzelf. Gedachtig aan wat geschiedenis is. De uitvoering van Gods raad door de menselijke daad, vragen wij ons af: Waarom is het toen zo gelopen? Sterker: waarom heeft de HERE de historie toen zo laten verlopen? Had dat nu niet anders gekund? God is toch mach-

tig? Hij staat er toch hoog boven? Hoe kan Hij zich uit deze in-treurige gang van zaken zijn lof bereiden? Pas in het laatste deel van het laatste vers komt de beoordeling van dit zeer laag-bij-de-grondse gedoe in het vizier: 'De zaak die David gedaan had, was kwaad in de ogen des HEREN.'

In het begin van dit artikel trokken wij voor onszelf de conclusie: Om zoiets te laten plaats vinden, daar moet men God voor zijn, de God van Art. 13 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, al schrikken we als wij hetgeen daar wordt beleden overbrengen naar onze pericoop en David voor een ogenblik onder een noemer gebracht zien met de goddelozen. 'Want zijn macht en goedheid zijn zo groot en gaan ons begrip zo te boven, dat Hij zijn werk zeer goed en rechtvaardig beschikt en doet, ook al handelen de duivelen en goddelozen onrechtvaardig.'

Door Gods bewuste, actieve toelating is deze historie een stuk van de heilsgeschiedenis geworden. Een noodzakelijke schakel. Ook dit is koning David. De auteur van de boeken Samuel verheelt het niet. Uit zijn schanddaad bereidt de HERE zich klaarblijkelijk eer! Uit verlies komt winst. Dat willen wij vasthouden om met het vervolg van Art. 13 N.G.B. in te stemmen: 'En al wat in zijn doen het menselijk verstand te boven gaat, willen wij niet nieuws-

HOOFDARTIKEL

Stormen rond de top II
H.M. Ohmann

UIT DE SCHRIFT

Voor de jeugd: passie of pasen
G. Zomer Jzn.

KERKELIJK LEVEN

Broeders en zusters
R. ter Beek

Persberichten

MISSIOLOGIE

Kerkelijk opbouwwerk in het buitenland I
J. Klamer

LITERATUUR

Thomas Stearns Eliot I
Niek Bakker

BOEKBESPREKING

Christelijk opvoeden, gave en opgave

Steentjes in de vijver
Hoe dachten zionisten over de Arabieren in Palestina?

PERSCHOUW

R. ter Beek

gierig onderzoeken, verder dan ons begrip reikt. Maar in alle ootmoed en eerbied aanbidden wij de rechtvaardige beslissingen van God die voor ons verborgen zijn.'

Zonde blijft dan wel *zonde*, nl. in de beoordeling ervan door de HERE. Nooit zal Hij zich uiten in die zin: Het is zo erg niet, want het kwam van pas in mijn plan. Verre van dat. Maar de Bijbel is meer dan het boek van het ethische commentaar. In al de wisselende tonelen, soms meer, soms minder verheffend en stichtend is een heilsgeschiedenis bezig zich te ontwikkelen. *Heils*-historie. Nimmer verliest Jahwe zijn hoge doel uit het oog. Dit verhaal wordt niet weggewist uit Israëls historiebladen. Tot in het Nieuwe Testament (Mattheus 1 : 6) komt Hij er op terug.

Natan vertelt een gelijkenis

De HERE maakt zijn beoordeling van Davids daden kenbaar bij monde van een profeet: Natan. In de vorige reeks van november 1990 hebben we al kennis met hem gemaakt.

Dat optreden van Natan zal ongeveer een jaar na de zonde moeten worden gesteld. Een jaar heeft de HERE de zondige situatie laten geworden. Dat was de tijd van de grote cover-up van zijn wandaden door de koning: Tracht zo goed als het gaat de schijn te bewaren. Hoe hij zelf het innerlijk ervaren heeft vertelt hij later in Psalm 32 (de ontroerende verzen 3 en 4).

Die schijn-vertoning wordt nu doorbroken door de verschijning van de profeet, Natan, die van wal steekt met het vertellen van een gelijkenis.

Hij begint niet meteen met het plechtige 'Zo zegt de HERE' (Hebreeuws: 'Ko 'amar Jahwe') de zogenaamde bodenformule. Valt de gelijkenis dan buiten de eigenlijke

godsspraak? Is het zoiets als een aanloop van iemand die niet goed terzake durft te komen? Die met een verhaal om de zaak heendraait? Naar onze mening behoort ook het verhaal tot zijn opdracht die hij als profeet had ontvangen. Maar als hij dan terstond ter zake komt, met die bekende gelijkenis die een kind kan navertellen, dan moeten wij, lezers, de *zonde* in haar ware aard en in haar ware proporties getekend zien. Juist, maar dan valt ons op dat Natans verhaal niets laat doorschemeren van een man die zijn zinnen had gezet op een (vreemde) vrouw. Er is niets in dat ook maar zweemt naar een seksuele relatie. En ook geen fingerwijzing in de richting van een moord of iets dergelijks. Hetzij rechtstreeks of door een tussenpersoon voltrokken. Terwijl dat toch Davids grote zonden waren!

In alle opzichten lijkt het op een verhaal dat koning David rustig kan aanhoren omdat het hem in zijn persoonlijk leven niet raakt. Volgens sommige oude lezingen vraagt de profeet de koning om advies¹: 'Ik zal u eens een geval voorleggen', dan volgt het verhaal van die twee mannen. Twee mannen; de ene rijk en de andere arm, die daar bij elkaar wonen in dezelfde plaats. Wat de contrastwerking nog vergroot. Hadden ze elkaar nooit gezien of gekend, de arme ware veel leed bespaard. Maar nu: 'rijke en arme ontmoeten elkander' (Spreuken 22 : 2). 'Hun aller Maker is de HERE.'

De verteller laat de rijke voorts uitermate rijk zijn. En de arme gewoon *arm*. Voor 'arm' staat hier een woord in het Hebreeuws dat in het Engels wordt weergegeven als 'have-not', een term die je vaak in het boek Spreuken tegenkomt.²

Die arme heeft dan ook niets... behalve dat ene lam, dat als enig bezit de ganse rijkdom van hem en zijn kinderen uitmaakt. Het is dan ook frappant zoals de verteller over dat lammetje uitweidt. Hij doet het zo breed, dat wij het haast overdreven vinden. Nu, als het zo met ons gesteld is, zullen wij ons oordeel maar eens moeten herzien. Want Gods Woord leert ons hier de sympathie met de 'have-not', de berooide, de arme drommel, en wil van ons dat wij ons verplaatsen in zijn povere leven, *dat toch ook zijn bekoring kent*, omdat daar de liefde woont. Liefde tot een dier. Goed, maar mogen wij daar dan niet blij mee zijn?

Nota bene: de arme verschijnt hier niet als lid van de massa, zoals in de Marxistische optiek. De arme is niet de vertegenwoordiger van zijn klasse. Hij verschijnt als man, als mens met menselijke gevoelens; mens die aan het weinige dat hij heeft, zo sterk is gehecht. Dat is geen zonde! Dat mag.

Natuurlijk moeten wij door die gelijkenis heen kijken. Wie aandachtig leest, vindt in dat 'slapen in zijn schoot' en het 'was hem als een dochter' (Hebreeuws: 'bath', een element in de naam Batsjeba) zinspelingen op het onlangs aan het hof gebeurde. Als we dat zo lezen, denken we bij onszelf: Van een arme valt toch nog heel wat te vertellen. Hij is in het oog van de schrijver een 'Isj', het Hebreeuwse woord voor 'man' en dan vaak: man van betekenis.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, DRS. C.J. DE RUIJTER, PROF. DR. C. TRIMP, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS:

DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, A.JOH. KISJES, DRS. J. MESSELINK, DRS. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 83,50 per jaar; f 44,75 per halfjaar; studenten f 68,- per jaar (binnenland). Buitenland: f 137,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Zoveel te meer valt op dat de verteller aangaande de rijke inan spaarzaam in zijn informatie is. Net als de HERE Jezus in de gelijkenis van de rijke inan en de arme Lazarus. Zo is de Schrift niet altijd. Over de rijke Abraham of Job weidt zij mei welbehagen uit. Maar dat zijn ook de iechtvarende, wie het welgaat volgens Psalm 112. Die wisten ook wat te beginnen, wat te doen met al hun bezit. Gastvrij waren zij. En behulpzaam. En wijs. Dat laatste kan ook niet van iedere rijke worden gezegd. Spaarzaam niet mededelingen is de Bijbel als de rijke zelf een spaarzaam mens is die het bij een 'toevallig' bezoek niet over zich kan verkrijgen een exemplaar van eigen klein- of grootvee te nemen om er zijn bezoeker op te onthalen. In een stal zo vol geladen kijkt men op een stuk slachtvee niet. De gelijkenis bereikt zijn climax in de mededeling dat de rijke aan de arme zijn enig oolam ontnemt. In dat nemen ('nam hij het oolam') ligt weer een zinspel op de zonde door David bedreven. David was een die neemt. 'A taker', zegt nieri in het Engels. Hij had een vrouw, een prachtige vrouw gezien. Nu, dan moest en zou hij die hebben. En toen had hij haar genomen. Getoieneti, terwijl zij wettig gehuwd was. Hetgeen David was meegedeeld. De gast speelt verder geen rol hij het overbrengen van de gelijkenis. Het behoort bij de aankleding van het verhaal. In een gelijkenis behoeft niet ieder trekje te worden overgebracht. David ontnam Batsjeba niet aan Uria om er iemand anders een plezier mee te doen.

Opmerkelijk in het verhaal is nu dat de pointe ervan het aan iemand ontnemen van zijn bezit is; een stuk bezit waaraan hij heel erg is gehecht. Dat wij aan ons bezit, onze eigendom zijn gehecht vindt de God van het Oude Testament helemaal niet erg. En dat is vandaag nog onze God. Davids zonde wordt dus in de eerste cir enige plaats gezien als te liggen in de sfeer van de eigendom; op het niveau van de eigendom getild. Van iemand, c.q. de arme, wordt genomen, wat hij heeft. Overgebracht op het huwelijk wil dat zeggen dat gehuwd zijn voor een vrouw betekent: iemand: (haar mans) eigendom zijn. Begrijp me goed: daarmee is niet gezegd dat de huwelijksband verzakelijkt wordt. De verhouding van de arme tot het oolam is ook niet verzakelijkt. Integendeel. Maar hij heeft het gekocht. Ervoor betaald. Zo bezit een man zijn vrouw (Jeremia 3 : 14). Het haar afhandig maken is *diefstal*. Vanuit die gezichtshoek benadert Natan de affaire. En we vragen: Was dat besef hij David zo afgestompt dat hij in het verhaal zichzelf niet heeft herkend, toen het hem als een spiegel werd voorgehouden?

En nu David. Met zijn oordeel is hij snel klaar. Ja, is het een oordeel? Is het een rechterlijk vonnis?

Al is het gezegd, dat wil er bij ons niet in. Er zijn uitleggers die menen dat David hier door Natan wordt vastgezet. Al vertellend laat Natan hem als het ware in die fuik lopen. Menend een vonnis te vellen over een onbekende ander, veroordeelt hij zichzelf! Maar zo is het niet. *David zit nu niet op de rechterstoel*. David zetelt hier niet als rechter aan wie de mensen het volk hun rechtsgeding voorleggen met de bedoeling dat hij, de rechtvaardige ko-

ning die twistzaak onderzoekt, om op basis van een ingesteld onderzoek en liet verhoor van getuigen, zijn uitspraak te doen. We ontmoeten hier David privé, die zijn gemoed laat spreken ook in de straf die hij de overtreder toedenkt. Die woorden 'kind des doods' zijn een eerite opwelling van zijn gemoed. Dit is nu eens een geval waarin David kan laten zien dat bij hem het hart nog klopt op de rechte plaats. Als David hier als rechter optrad dan zou hij een heel vreemde rechter zijn geweest. Want de strafmaat: 'kind des doods' (= des doods schuldig) staat in geen proportie tot de overtreding. Het is een vergrijp aan 's naasten eigendom. Volgens Exodus 22 : 1 kan de dader met een eenvoudige vergoeding volstaan.

Ja Davids hart klopt nog. Typisch is in dit verband de woorden waarmee hij besluit. 'Omdat hij geen medelijken had.' Daar heeft de koning van Israël dus toch nog wel oog voor gelouiden. Dat zijn een paar lichtpuntje5 in de spontane reactie.

En nu: hoe moet de gelijkenis toegepast?

Zoals steeds bij de gelijkenissen het geval is – denk aan die van de HERE Jezus in de Evangelien – wil de verteller ergens met de hoorders naar toe.

Als David zich niet heeft herkend gaat Natan niet naar een andere gelijkenis zoeken die meer to the point is. Hij zegt het hem nu ronduit: 'Gij zijt die inan'.

Terwijl wij nu enkel oog hebben voor de mens David en trachten na te voelen wat hij toen heeft gevoeld; proberen de psyche van de overtreder te peilen; misschien onszelf in een soortgelijke situatie zien: of pijnlijk herinnerd worden aan een dergelijk voorval in eigen leven, gaat de man Gods de teneur van de gelijkenis adstrueren.

David moet zichzelf voor alle dingen in zijn positie als rijke man leren zien en herkennen. Hij is die rijke man. We zeggen niet dat die rijkdom zonde is. Dat wordt de rijke in het verhaal ook niet ten laste gelegd.

God heeft David rijk gemaakt. En dat niet om hem zo in verzoeking te laten vallen of een strik. Rijken moeten er zijn. God heeft ze gemaakt. In vers 7 staat in de Hebreeuwse tekst tot tweemaal toe nadrukkelijk het persoonlijk voornaamwoord: Ik. 'Ik, Ik heb U gezalfd. Ik, Ik heb U gered' moeten we nu zo'n geval vertalen.

Davids leven passeert de revue. Te beginnen in het zalving van 1 Samuel 16. Maar kroon en troon liggen niet gereed of voor het grijpen. De zalving baalt David de vijandschap van koning Saul op de hals. Hachelijk heeft het er soms voor David uitgezien. Ja, maar zo had de HERE de gelegenheid zich zijn Redder te betonen. Hij laat het kwaad gebeuren, opdat het mede werken moge ten goede. Ik. Ik heb u gered.

Langs die weg en niet anders bestijgt David de troon: 'Ik heb u gegeven het huis van Uw heer.'

'Huis', wat houdt dat in? Bezittingen? Ju, maar ook levende have en personen, mensen dus. Wat eens aan zijn wettige heer had toebehoord. behoort nu rechtens aan David. Rechtens. De verteller van de gelijkenis houdt bij de uitleg de pointe in het oog.

David mag zich ook – en hier raakt de HERE, die hier aan het woord is, de gevoelige plaats – de eigenaar van de vrouwen van zijn heer noemen. Heel plastisch staat er: in iijw schoot. Commentaar is niet nodig.

Of dat nu uitsluitend de vrouwen uit Sauls harem zijn geweest lijkt mij niet aannemelijk. Hij was de opvolger van Saul en trad in diens 'rechten' en heeft daarvan gebruik gemaakt door de koninklijke harem volgens eigen keus en smaak aan te vullen. Denk aan Samuels rede in I Sam. X: 'Hij zal uw dochters nemen...' Daartoe is hij als heer, bezitter van Israël en Juda gemachtigd. En was het nog niet genoeg, dan zou Ik (de HERE) u nog wel meer liebben gegeven. Wat bedoelt de HERE met dat meer? Bezittingen? Ja, maar daaronder: vrouwen. Die waren een stuk bezit; eigendom. Tot onze verbazing ver-ichijnt hier de harem in de context van geschenken waarmee God Israëls koning begiftigt. Gij, David, zijt die man betekent: die rijke man. Het heeft de HERE behaagd hem rijk te maken. Dat behoort voor een oosters vorst tot zijn representatie. De HERE weet en erkent dat.

Maar, war de HERE niet gedooft, is dat David het woord van de HERE heeft veracht. *Woord*. Van de leiding Gods die ondoorgrondelijk is koinen we hier te spreken over Gods Woord dat wil zeggen: zijn uitgedrukte wil. Woord is zoveel als Wet. Wat er ook bij andere oosterse vorsten en aan oosterse hoven gebeurt, in Israël houdt men zich aan de regel. Die regel wordt daar in ere gehouden, als het goed is.

Het is een levensgevaarlijke toestand, als iemand, hij zij arm of rijk, dat woord van zijn God veracht. Dat staat gelijk met een zonde legen het verbond; een zich stellen buiten het verbond.

Al is er een vrouw in het spel, dit is geen vergeeflijke zwakheid. Want Natan maakt David duidelijk, dat er geenlei verontschuldiging is voor de arme David, die maar niet aan zijn trekken kon komen. Omdat hij de rijke man, de schatrijke koning David is, staat hij zwaar schuldig. Hij staat schuldig aan de zonde van het nemen, stelen, roven, een zonde die desnoods met een moord moet worden bemanteld.

Van het overspel komen we tot de moord. Men kan zijn vragen stellen over de volgorde waarin de zonden hier worden genoemd. En men kan zijn vragen liebben over de straf van die zonden. Het lijkt wel of God de aaneenschakeling van zonden beantwoordt met een aaneenschakeling van straffen, waarbij hij van geen ophouden weet. Alsof de ene heil-loze keten de andere in werking stelt, als het ware een automatisme.

Zoveel is duidelijk, dat Davids huis in de naaste toekomst ei. diep onder door zal gaan. Nu, de tweede helft van David regering is een treurige tijd geweest.

Wie vraagt: Moest dat nu zo vergolden?, die zeggen wij dat de vergelding van de zonde in de Bijbel een aangelegen punt is. Dat is geen residu uit het Oude Testament, waar de nieuwtestamentische gemeente van af is en geen omkijken meer naar heeft. De vergelding van het kwaad is een essentieel bestanddeel van de voorstelling die ons

in de Bijbel van de HERE gegeven wordt. Zo komen we Davids eerste zonde tegen in het leven van drie van zijn oudste zonen, als een bezoeking van God over Davids kwaad. Mici kent hun namen: Amnon, Absalom en Adonia. Om die zonden wordt steeds weer het zwaard getrokken. De zonen moeten hun wellust met de dood bekopen. En zo wordt David, de rijke man (gij zijt die man) van zonen beroofd. Hij moet het tot drie maal vergoeden.

Vergeving? Ja, maar wat houdt dat in?

Tenslotte is daar het punt van Gods vergeving. De vraag komt op: Wat is vergeving? Zoiets als: 'goed, goed, we praten er niet meer over'? Of: Zand er over'? Neen! Vergeven ligt in Schrift en belijdenis heel dicht bij en is een moment in de rechtvaardiging van de zondaar. Een rechtzetten van de verhoudingen die door de zonde scheef getrokken waren.

Van de zonde. En de gevolgen? Denken wij daar wel eens aan? Zonde doet schade! Dus inoet er per consequentie schade worden vergoed. Er is bloed vergoten, onschuldig bloed. Van Uria. Er is een vrouw, onschuldig nemen wij aan, geïclionden: Batseba heet die vrouw. Er is eigendom ontvreemd onder een volk door een koning die op dit punt een naam heeft op te houden. De naam van de HERE zijn God.

God zorgt voor eer-herstel. In het publiek.

David belijdt voor Natan.

Natan zegt de vergeving toe. Uit naam van zijn God. Niet in een momentane opwelling.

De geleerden, althans sommige, betwijfelen of, gezien het Hebreeuwse werkwoord, hier wel aan vergeving moet worden gedacht.³ Maar onze God kennende, mogen wij vertrouwen dat Hij vergeving heeft geschonken.

Maar hoe is het dan met die dood van het kind. Howdt de tot vergeving bereide God toch niet een slag oin de arm?

Er zijn oudtestamentici die menei dat het kind dient als verzoening, zoenoffer, substituut voor de vader David.

Dal is echter binnen het geheel van de Schriftopenbaringen enen male ondenkbaar. Nooit zou de HERE dit offer van Davids hand hebben aanvaard. Mij gruwet van een kinderoffer. Dit is niet het offer, de genoegdoening die de HERE van David verlangt.

En als iemand opmerkt, dat hem dat tegenvalt van de God van de Bijbel, omdat het arme kind 'het ook niet helpen kan dat hij in overspel is verwekt' die komt er nok niet uit.

En het vroeg gestorven kind helemaal gelijkstellen met onze jong gestorven kinderen, is een benadering van de zaak die ook maar ten dele – zeen ten dele opgaat. Al mocht David Batsebn zijn vrouw troosten. En niet met goedkope woorden.

We kunnen het niet anders zien, of de HERE behaagt het dit kind tot een teken te maken voor de toekomst. Over eeuwig heil of onheil gaan wij niet speculeren. Die vraag is hier niet rechtstreeks aan de orde.

De HERE handhaaft zijn eer en sticht tot gedachtenis van zijn werk in deze fase van de geschiedenis zichzelf een

teken, in de dood van het kindje dat deze ouders niet mochten behouden. Hard. Ja, maar niet alleen voor vader David en moeder Batseba. Hun namen staan genoteerd op het heilig blad; in het boek der boeken. Onafscheidbaar verbonden met de historie van het heil, dat op haar weg ook grafmonumenten opricht; tot afschrikking en zo tot een volle vertroosting.

H.M. Ohmann

¹ Sommige handschriften van de Septuaginta.

² Vgl. C. van Leeuwen, *Sociaal Besef in Israël*. Baarn z.j., blz. 10: 'Het meest neutrale van kleur is het woord *rasj* dat in de Spreuken voorkomt om daarmee alleen de feitelijke toestand aan te duiden, dat de arme beroofd is van alle materiële goederen. Bij de profeten treffen wij deze term slechts uiterst zelden aan'. Zie verder ook n.p. blz. 13.

³ Zo o.a. Gillis Gerleman, 'Schuld uitd. Suhne. Erwägungen zu 2 Samuel 12', in: *Beiträge zur Alttestamentlichen Theologie. Festschrift für Walter Zimmerli zum 70. Geburtstag*, Göttingen 1977, blz. 132 v. Zie ook: Georg Hentschel, 'Der Auftritt des Natan (2 Sam. 12 : 1-15a)' in: *Die Alttestamentische Botschaft als Wegweisung. Festschrift für Heinz Reinel*, Stuttgart 1990, blz. 117-133.

Extra nummers van De Reformatie...

... kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer

Dit zijn de kosten (incl. porto):

1 ex.:	f	3,15
2 ex.:	f	5,60
3 ex.:	f	8,25
4 ex.:	f	10,10
5 ex.:	f	11,95

No ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

PERSBERICHTEN

Studiedag 'liturgie en gemeenteopbouw'

Op zaterdag 13 november a.s. organiseert de Werkgroep Eredienst voor de derde keer een studiedag voor liturgie-commissies, kerkeraden en andere belangstellenden. Onder andere uit de opvallend grote belangstelling voor de vorige studiedag op 16 februari j.l. is af te leiden dat er grote behoefte bestaat aan dergelijke studiedagen.

Het onderwerp voor de komende studiedag is 'liturgie en gemeenteopbouw'. Er zal gesproken worden over de mogelijkheden in de gemeente het denken over de eredienst op gang te brengen en in goede banen te leiden (methodiek, oplossen van knelpunten etc.). Mevr. W. van den Geest-Schaafsma, die zich veel heeft beziggehouden met kerkelijk opbouwwerk en gemeenteopbouw, zal aan deze dag haar medewerking verlenen.

In de middagvergadering zal een praktisch voorbeeld gegeven worden hoe één bepaald liturgisch aspect (het lied in de eredienst) met de gemeente behandeld kan worden.

De studiedag zal gehouden worden in de Maranathakerk, Prinses Margrietstraat 20 te Spakenburg. Aanvang: 10.00 uur.

Informatie en opgave: mevr. A. de Heer-de Jong. Meerdonk 16,3823 AM Amersfoort, tel. 033-56 23 40.

Werkgroep 'Van gisteren naar morgen'

organiseert cursus 'Wegwijzers' in Hardenberg

De succesvolle GM-cursus 'Wegwijzers' zal in het seizoen 1991/1992 ook in Hardenberg worden gegeven.

Plaats: Geref. Mavo. Burg. Schuitemstraat 7a, Hardenberg.

Data: 31 oktober, 19 december, 13 februari en 9 april.

Docenten: drs. G.J. van Middelkoop, dr. W.G. de Vries, prof. dr. C. Trimp, prof. drs. B. Kamphuis.

Aanvang: 19.45 uur.

Aanmelding kan geschieden door overmaking van f 25,- cursusgeld en f 20,- voor de schetsenbundel op postgiro 312922 of bankrek 44.03.56 369 t.n.v. G M Soeslo te Zwolle. Onder vermelding van GM-cursus Hardenberg.

VOOR DE JEUGD: PASSIE OF PASEN

'Schuw de begeerten der jeugd en jaag naar de gerechtigheid, naar trouw, naar liefde en vrede met hen, die de Here aanroepen met een rein hart'

2 Timoteus 2 : 22

Timoteus was nog jong. Dat was in de eerste brief van Paulus aanleiding om hem moed in te spreken. Niemand mag omdat je zo jong bent op je neer kijken, had Paulus geschreven. En wordt Timoteus dan nu om zijn jeugdigheid vermaand? Het woord 'begeerten' doet in de eerste plaats denken aan 'zinnelijke lusten'. Maar algemeen haast men zich om te verklaren, dat deze betekenis niet past in het verband. Het zou hier gaan om andere eigenschappen kenmerkend voor de jeugd, als bijv. drift en onbezonnenheid. De jonge Timoteus immers moest het opnemen tegen fanatieke dwaalleraars als Hymeneus en Filetus (2 : 17), die met hun bewering dat de opstanding der doden al heeft plaatsgehad dwaze en onverstandige strijdvrage uitlokten. Het was verleidelijk om daarop al te direct en ondoordacht in te gaan. Dat moest Timoteus maar niet doen. Het zou enkel maar twist teweeg brengen. En daarom, Timoteus: houd jezelf in bedwang. Jaag liever naar gerechtigheid, trouw, liefde en vrede. Wees vriendelijk en geduldig en bestraf de dwarsliggers met zachtmoedigheid.

Deze uitleg is bezwaarlijk. Al te vlot worden – opnieuw¹ – conclusies getrokken ten aanzien van het karakter van Timoteus. En al te snel wordt de eerste betekenis van 'begeerten' losgelaten. In het tekstverband is zeker wel ruimte voor de opvatting van 'zinnelijke lusten'. Denk daarbij aan de gevaarlijke consequenties van de dwaalleer van Hymeneus en Filetus.² Deze zal vooral bepaalde jongeren hebben aangesproken. Bijvoorbeeld de 'jeugd van Veronica'. Zij, die zeggen zich jong te voelen en daaraan de kracht (en de vrijheid!) ontleen om de begeerten van het eigen hart onbelemmerd uit te leven. Paulus onderkent het gevaar van deze dwaling. Hij waarschuwt Timoteus zich maar niet te mengen in de discussies rond deze leer. Hij moet scherp stelling nemen. Hij moet de dwaalleraars en hun vooral jeugdige aanhang oproepen om te breken met de ongerechtigheid.

Wij in onze tijd hebben met dezelfde strijdvrage te maken. Op de t.v. kan de ene omroep (NCRV) oproepen om eens op verhaal te komen in de West, terwijl de andere (Veronica) opwekt om de passies van de jeugd uit te leven.

Vergis u niet. Het één heeft te maken met het ander.³ En

het is ons geraten om ons (en onze jeugd!) niet te verliezen in 'dwaze en onverstandige strijdvrage', die modern heten maar door de eeuwen heen geconserveerd blijken te zijn. En laat maar de moderne prediker gepassioneerd het door de Geest geconserveerde paasevangelie blijven verkondigen. Onze jongeren hebben schreeuwend behoefte aan de prediking van het grote nieuws van Gods gerechtigheid en zijn vernieuwing van het leven. En dit evangelie is het zwaard tegen huidige toenemende ongerechtigheid. Het roept de jeugd en allen die zich jong voelen op om de begeerten van het hart te schuwen. Dat heeft de schijn van een anti-jeugd-houding. Dat lijkt weinig begrip op te willen brengen voor de moeilijke positie van onze jeugd in deze tijd.

Nou – inderdaad – wil ik waarschuwen voor een al te begripsvolle benadering van de jeugd. Graag protesteer ik tegen het 'we zijn toch allemaal eens jong geweest'-gevoel. Zodanigen onthouden aan God de jeugd en hinderen het jeugdwerk van de Geest. En hebben we bij de doop niet beloofd, ons kind te leren met de wereld te breken, zijn oude natuur te doden en godvrezend te leven? Laten we met die belofte ernst maken. Juist en vooral ook in die tijd, waarin we ons jong en wilskrachtig voelen. En God geve, dat de 's zondagse prediking ons en onze kinderen daarbij te hulp komt. De oude prediking van pasen, die ons vraagt om de passies van onze jeugd uit de weg te gaan en tegelijk Gods vernieuwing van onze jeugd na te jagen.

G. Zomer Jzn.

¹ Vgl. *De Reformatie* 66 blz. 1028.

² Lees de indringende en 'profetische' Schriftmeditaties van prof. drs. H.J. Schilder in *Ik kom thuis*, blz. 37-42.

³ Vgl. *De Reformatie* 67 blz. 6.

BROEDERS EN ZUSTERS

Hoe vaak worden we niet aangesproken met 'broeders en zusters'? Voorzover ik weet is dat in gereformeerde kerken nog altijd vrij gebruikelijk. Het is echt een stukje 'kerktaal'. Betekent dat ook iets, zo'n gebruik? Is zo'n aanspraak een pure formaliteit, een kerkelijke omgangsvorm?

Er zit zeker een formele kant aan. Het feit dat 'broeder' en 'zuster' verouderde woorden zijn, geeft al een aanwijzing in die richting. Een formele aanspraak wordt in de regel zeer vertraagd gemoderniseerd. In de kerk hebben we geen 'broers' en 'zussen', of ook 'broertjes' en 'zusjes', maar duidelijk wel 'broeders' en 'zusters'.

Enkel formeel?

In kerkelijke correspondentie wordt als aanhef boven een brief gezet: 'weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders'. Er zullen wel mensen zijn die menen dat het 'wel eerwaarde' voor de dominees bestemd is en het 'eerwaarde' voor de ouderlingen en/of diakenen (en zo zal het ook wel zijn). Soms gaat de parallel nog verder. Iemand die op een classisvergadering per ongeluk naar een aanwezige dominee Y verwijst met 'broeder Y zei', corrigeert zich en zegt 'ik bedoel dominee Y'. Toch lijkt het me onwaarschijnlijk, dat 'heren' slaat op de predikanten en 'broeders' op de ouderlingen en diakenen. Het enkelvoud 'weleerwaarde heer en broeder' is in elk geval gericht aan een en dezelfde persoon. De in zwang komende aanhef 'geachte broeders' voorkomt zulke misverstanden.

De aanspraak 'broeder' of 'zuster' is ook doorgedrongen in de verenigingscultuur. Op een mannen- of vrouwenvereniging kan het voorkomen, dat de een bij zijn of haar voornaam wordt aangesproken, en de ander met broeder of zuster. Ook hieruit blijkt dat er iets formeels aan deze aanspraak zit.

Toch is daarmee niet alles gezegd. Er klinkt meer mee: saamhorigheid, een besef bij elkaar te horen als leden van dezelfde kerk. Ik denk dat menige gereformeerde enige aarzeling voelt als in een interkerkelijk gezelschap de 'broeder'-aanspraak van hem wordt verwacht. Het is toch ook weer niet zo'n formele aanspraak, dat je iedereen die zich als gelovige aan je voordoet ook maar meteen de 'broedernaam' waardig keurt. Dat moet dan maar bewezen worden, de kennismaking moet dan wel wat uitgediept zijn, zo stel ik me voor.

In de bijbel

Waar komt dit gebruik vandaan? Wat moest die aanspraak oorspronkelijk uitdrukken? Als wij denken aan 'broer' en 'zus', dan zitten we in de sfeer van het gezin.

Dat is een beperking die typerend is voor onze tijd en cultuur. Een 'broer' en 'zus' is voor ons enkel en alleen een nakomeling van dezelfde vader en moeder.

In vroeger tijd, ook in bijbelse tijden, kon je ook anderen 'broer' of 'zus' noemen: in ruime zin de leden van je familie, je stamverwanten, je volksgenoten. Hoewel hier en daar nog veel 'familiezin' (maar je bent al gauw 'familiegek') voorkomt en zelfs ook 'vaderlandsliefde', zal ons dat vreemd voorkomen. We kennen het misschien uit de omgangstaal van de zwarte Amerikanen. Bij hen doet de aanspraak 'brother' en 'sister' een appèl op de lotsverbondenheid van de zwarte bevolkingsgroep.

Uit Oud en Nieuw Testament weten we dat Joden hun volksgenoten met 'broeders' aanspraken. De sprekers in de synagogen spraken zo de luisteraars aan. De apostelen spraken hun volksgenoten zo aan (Hand. 2 : 29, 3 : 17 e.a.) en werden zelf zo aangesproken (Hand. 2 : 37), ook als er beslist geen godsdienstige overeenstemming was.

In het christelijk spraakgebruik krijgt de aanspraak 'broeders' al gauw een eigen klank. Christus zelf gebruikt de aanduiding 'broeders' om de onderlinge gelijkheid onder de discipelen te benadrukken en hun gezamenlijke onderworpenheid aan Christus (Matt. 23 : 8, vgl. Lukas 22 : 32). De apostelen gebruiken de aanspreektitel vaak in hun brieven. Paulus schrijft soms van een 'geliefde broeder' (Tychikus, Kol. 4 : 7), of van een 'trouwe en geliefde broeder' (Onesimus, vs. 9). Soms is er sprake van 'heilige broeders' (Heb. 3 : 1), soms van 'heilige en trouwe broeders' (Kol. 1 : 2). Het bijvoeglijke naamwoord 'heilig' zegt iets van de oorsprong van de broederschap. Ze komt van God. Het bijvoeglijk naamwoord 'geliefd' vertelt ons van Paulus' houding tegenover een van zijn broeders. Die had hij in bijzondere zin lief. Het bijvoeglijk naamwoord 'trouw' zegt iets van de houding van de genoemde t.o.v. de schrijver. Wat van een broeder verwacht mocht worden, gaf deze broeder ook.

De gelovigen samen worden 'broederschap' genoemd door Petrus (1 Petrus 2 : 17, 5 : 9). Als Petrus dit woord gebruikt betreft hij de mensen aan wie hij schrijft (in dit geval de gelovigen in Klein-Azië) bij gelovigen elders. Hij trekt juist de 'verre familie' binnen de horizon. De afstand doet de broederschap niet teniet, ze stelt wel extra eisen. Je ziet ze niet, ze zijn er wel, die verre broeders en zusters, en je betekent iets voor ze.

Een vaste plek

Het komt al wel bovendien uit deze paar opmerkingen. Het mooie van de aanduiding 'broer' of 'zus' is, dat ze een verhouding aangeeft, een onderlinge eenheid die voor

de persoon zelf uitgaat. Je komt ook binnen in een bepaalde orde, op een al bepaalde plek. Je bent broes nummer zoveel, of zus nummer zoveel. Vanaf het moment van je aankomst groei je met een aantal mensen mee op een vaste plek.

In de lijn van het bijbelse spraakgebruik zouden we rustig onze medeburgers van Nederland broeders en zusters kunnen noemen. Iemand met Soembanezen, Javanen, Marokkanen, Joden, of Turken als ouders kan in de volle zin des woords Nederlander zijn. Hoe je je nationaliteit ook verwerft, door koop of door geboorte, ze geeft toegang tot een maatschappij, een samenleving, een geheel van rechten en plichten, waarin je plaats van te voren min of meer vastligt. Het nieeste is al voor je geregeld. Het enige wat je moet doen, is er de weg vinden.

Toch is het in de Nederlandse samenleving geen gebruik geworden. De tekstschrijver van Binnenlandse Zaken heeft redelijk succes geboekt met zijn 'medelander'. Vroeger zeiden we 'landgenoot', maar verder gaan we niet. Via het Nieuwe Testament noemden we elkaar wel 'broer' en 'zus' in de kerk. Dat betekent dat we bij elkaar horen, en dat we dat zelf zo niet geregeld hebben. Dat is de draagkracht van het bijvoeglijk naamwoord 'heilig' dat we in het Nieuwe Testament een paar keer bij 'broeders' tegenkomen. God heeft ons in de positie van broeders en zusters gebracht.

We zijn een nieuwe loot geworden aan een bestaande stam, een nieuwe tak aan een oude boom. Ons plekje was op ons aangelegd. We passen in een groter geheel. En dat geheel noemt de bijbel wel kortweg: Christus. We zijn 'leden' van Christus. Hij is de boom waar wij op uitlopen. Hij is de stam waar we uit voortvloeien. Dat is een nieuw verband, een nieuw leven.

We zijn grotendeels opgegroeid in het Nederland van na de Tweede Wereldoorlog. Een tijd die wordt gekenmerkt door toenemend individualisme, en tegelijk verval van familichanden en samenlevingen in kleiner verband (huurt, wijk, dorp). Maar zelfs wij kunnen het ons misschien nog wel voorstellen wat het betekent een nieuwe plaats te krijgen, ergens 'nieuw te komen'.

Denk je bij voorbeeld in dat je van buiten komt wonen in een vrij geïsoleerd, niet al te groot dorp op het platteland. Als je daar komt, ken je de mensen niet, en wat nog belangrijker is: je kent de positie van iedereen die betrekkingen tussen de mensen niet. Het kan zijn dat je 'er tussen komt'. Het kan ook zijn dat je er zelf niet tussen komt, maar dat je kinderen, of misschien zelfs pasje kleinkinderen er thuis raken. Voordat je een 'lid' bent van zo'n samenleving! Een generatie **grint** er zomaar overheen.

Of: hoe is het om als 'schoonkind' thuis te raken in de familie van je tante of vrouw. Hoe goed je er ook geregeld is, je bent niet zomaar 'eigen'. Elke familie kent zijn verhalen. Van die vakantie, toen pa die enormiteit beging, of hoe opa oma ten huwelijk vroeg, een half woord en iedereen buldert dan wel glimlacht fijntjes. Dan zit je daar niet zo gemakkelijk thuis. Je kent de verhalen niet. Je

snapt de toespelingen niet. Je moet thuisraken in een nieuw leven. Dat is niet alleen dat je erachter komt, hoe je je moet opstellen tegenover de vader en de moeder, en reageren op je zwagers, en dat je feilloos weet, wie de grootouder van moederskant en wie de ooms van vaderskant zijn. Het betekent ook, dat je de verhalen leert kennen, de sfeer, de toespelingen, de gevoelige onderwerpen en de veilige onderwerpen. Je duikt er in. Je wordt er een deeltje van. Het is de moeite waard. Je doet er je best voor. Want het is goed ergens thuis te zijn, en veilig gevoel.

Een nieuw samenleven

In de aanspraak 'broeders en zusters' – hoe versleten misschien ook – horen we het evangelie van Gods verlossing. De werkelijkheid van het nieuwe leven wordt ermee aangewezen. Telkens als wij worden aangesproken, mogen we ons geroepen weten dit evangelie te beamen met woord en daad. *Met onze woorden* door samen God te prijzen als Vader, Christus als verlosser, de Geest als vernieuwer. *Door onze daden* door samen hij Christus in de leer te gaan en met elkaar om te zien naar onze broeders en zusters in liefde. Broeders en zusters 'in de Here'. Door toewijding aan de gemeenschap die Jezus Christus heeft gevormd door zijn bloed en Geest.

Zo verwijst deze oude, in onze oren misschien wat plechtige en formele aanspraak, naar een belangrijke zaak: de toewijding aan onze broeders en zusters. Want de liefde tussen broeders waar het in de bijbel over gaat is geen kwestie van lieve woordjes en tere gebaartjes zozeer. Dat is een zaak van inzet voor de ander, opkomen voor de ander, instaan voor de veiligheid van je broeder of zuster, optreden tegen elke bedreiging van de plaats die God door Christus mijn broeder of zuster gegeven heeft. De gemeente, dat is de plek waar je niet voor jezelf hoeft op te komen, omdat iedereen daar weet dat Christus voor je opkomt bij zijn Vader.

Broederliefde is een kwestie van *doen*, van *houding*, van *inzet*. Dat gaat heel ver, schrijft de apostel Johannes niet verwijzing naar Jezus Christus die zijn leven **voor** ons heeft ingezet. 'Ook wij behoren dan voor de broeders ons leven in te zetten' (1 Joh. 3 : 17). Ofschoon – dat is het meeste, het grootste geschenk dat we kunnen geven. Al het mindere is daarin begrepen: ons geld, onze tijd, onze energie, ons huis, onze aandacht, onze hulp, onze jas, onze auto, onze hand in het vuur.

Dat we elkaar 'broeders en zusters' noemen, wil dus niet in de eerste plaats zeggen, dat we allemaal in één lijn zijn met elkaar. Wie dat verwacht, zal teleurgesteld worden. De gemeente kan niet met een gezin worden vergeleken, ook al heten we kinderen van één Vader. Alleen al door de hoeveelheid mensen is het beter te denken aan een familie, een buurt of een dorp.

Dat we elkaar 'broeders en zusters' noemen, wil in de eerste plaats zeggen, dat we naar de mensen in de gemeente kijken met ogen die eerst Christus hebben zien sterven onder de toorn van God voor onze zonden. Dat is

de maat waarnaar we de leden van de **gemeente meten**. Zo ontmoeten onze ogen onze **broeders en zusters** aan het avondmaal bij **brood en beker**. Dat maakt hen kostbaar ook in onze eigen ogen.

Daar begint **het**. Het is zeer onnatuurlijk als je de mensen waarmee je 's zondags avondmaal **viert**, door de week nooit **tegenkomt omdat** je ergens anders woont en werkt. Liefde en trouw, zij vormen het span dat de broederschap trekt. De broeders en de zusters treffen elkaar **aan** de voeten van Jezus Christus, **aan** de tafel van het nieuwe verbond. Maar ze kijken met koning Jezus mee over de gemeentegrenzen heen. Naar andere gelovigen in Nederland, in Europa, in de wereld.

Gastvrijheid

De laatste tijd is de gastvrijheid onder ons weer aan de orde gesteld. Eindelijk. Er waren verschillende invalshoeken. Die van de evangelisatie – is iemand van buiten welkom? Die van de opvang van vluchtelingen – doen we mee hen op **te** vangen in hun ballingschap? Maar er is een toepassing die nog dichterbij ligt.

Ik denk dan aan onze plaatselijke gemeenten. Hoe vangen we daar nieuw-ingekeken op? Heten we ze welkom, die jonge gezinnen met (groot/schoon)ouders, broers en zussen vaak in een andere hoek van het land? De jongeren die ergens nieuw binnenkomen met hun vader en moeder mee, en zonder vrienden of vriendinnen, ooms en tantes, opa's en oma's thuis moeten raken? De alleenstaanden die op kamers gaan en nauwelijks gelegenheid hebben contacten **te** leggen? Zijn we erop uit om ze te laten merken, dat hun plaats onder ons al is klaargemaakt door Jezus Christus?

Hei initiatief ligt niet bij de 'vreemdelingen', de **gasten**. Met lag bij Christus **en** die heeft met zijn liefde het initiatief bij degenen gelegd die er al wonen. Met zijn Liefde heeft Hij ons hart geopend voor de **broeder** of de **zusters** die nog thuis moet raken.

Deze gastvrijheid is **een** opdracht niet **alleen** voor zgn. studentengemeenten, of voor de pioniersgemeenten in de polders en de nieuwbouwsteden, maar minstens even duidelijk voor de gemeenten mer een bevolking die elkaar al lang en goed kent. Ze is **niet** vanzelfsprekend, niet in grote gemeenten, evenmin in kleine gemeenten. Wat volgt er op de **afkondiging** van binnenkomst met attestatie? Ook een goede vraag voor een kerk waar de aanroep 'broeders en zusters' in ere wordt gehouden. Zo'n kerk heeft een reputatie hoog te houden **als** gastvrouw.

R. ter Beek

BOEKBESPREKING

CHRISTELIJK OPVOEDEN, GAVE EN OPGAVE

Onder bovenstaande titel verscheen onlangs een boekje van de hand van A.A. Korevaar. Als directeur van een middelbare school schreef hij in *de Waarheidsvriend* (blad van de Geref. Bond binnen de Nederlandse Hervormde Kerk) 20 artikelen over de christelijke opvoeding, die nu in dit boekje van bijna 100 bladzijden gebundeld zijn.

Het is een **wat** rommelig boekje geworden waarin heel verschillende onderwerpen kris kras door elkaar heen **k-**handeld worden. De volgorde van behandeling is ook volstrekt onlogisch. Het boekje begint met een hoofdstuk over Gods geboden in de opvoeding, behandelt vervolgens de taak van de ouders m.b.t. het onderwijs en vele andere onderwerpen, zoals occultisme, de crèche, het geweten, angst, kindermishandeling en in het voorlaatste hoofdstuk de bijbelse mensvisie. Er zit geen lijn in. Bovendien gaat ook een aantal hoofdstukken niet over de opvoeding door de ouders, maar over de taak van de school. Daarbij komt vooral de problematiek van het algemeen christelijk onderwijs naar voren.

De schrijver generaliseert een aantal keren, wat gezien de geringe omvang van de hoofdstukken nauwelijks vermijdbaar was. Maar het gaat wel te ver als hij bv. **zegt** dat ieder die door een magnetiseur, iriscopist of hypnotiseur is behandeld, daardoor onder invloed van **het** rijk der duisternis is gekomen.

Ook komen we enkele overlappingen tegen. Er wordt bv. in verschillende hoofdstukken op **dezelfde** manier **over** het gezag gesproken.

Verder is de titel van het boekje te pretentieuze. Er worden wel veel onderwerpen behandeld, maar er wordt nauwelijks concreet ingegaan op het opvoeden als zodanig.

Al met al kan ik dus niet erg positief over dit boek zijn. Er staan best goede dingen in (bv. over angst bij kinderen en kindermishandeling). Maar ik had toch liever een andere opzet en behandeling gezien. **Het** biedt in deze vorm veel minder dan het belooft.

H.I. Messelink

N.a.v.: A.A. Korevaar. *Christelijk opvoeden, gave en opgave*. Uitgegeven door De Groot Goudnaa Kampen in 1991.

KERKELIJK OPBOUWWERK IN HET BUITENLAND I

Wat is er toch gaande in de zending? Het lijkt wel dat het zendingswerk tegenwoordig heel anders is dan vroeger. Heeft er in de zending een verschuiving plaats gevonden, zo vraag je je als gewoon kerklid af. Waardoor komt het dat er steeds minder zendelingen in Indonesië kunnen blijven? Kun je daar als zendeling eigenlijk nog wel werken? Waarom wordt in het zendingsblad regelmatig over het werk in Irian en zo geschreven, maar nooit over Sumba of Korea? Is dat misschien geen zending? Wat is het dan wel? En als de zendende kerk van Spakenburg-Z. nu net zoiets gaai doen in Zaïre, is dat dan wel zendingswerk? Wat is dan het verschil?

Regelmatig worden dit soort vragen gesteld. En het is belangrijk dat daarop ook antwoord gegeven wordt. Want als je er over denkt wat een gewoon kerklid zich bij zending voorstelt, dan vinden er inderdaad behoorlijke verschuivingen plaats.

Een zendeling is een inan die door het oerwoud van Irian Jaya trekt, de dorpjes opzoekt en daar de mensen het Evangelie brengt. Dit beeld paste wel voor het zendingswerk in de 60er jaren. Veel kerkleden stellen zich dit voos hij zending. Maar de werkelijkheid is intussen heel anders geworden.

We willen proberen op bovengenoemde vragen hier te antwoorden.

Allereerst door te wijzen op normale verschuivingen die altijd plaats vinden in het zendingswerk. Vervolgens op de speciale moeite voor de zending in Indonesië.

Daarna wordt besproken hoe onze kerken sinds de synode van Groningen-Z. 1978 gezamenlijk door deputaten de kerkelijke hulpverlening hebben aangepakt in Korea en op Sumba.

Vervolgens citeren we breed uit een aanvullend rapport van deputaten BBK aan de synode van Leeuwarden 1990. Daarin wrdt n.l. de vraag uitvoerig besproken welke instantie kerkelijke hulpverlening in het buitenland zou moeten doen.

Naast bepaalde machtigingen en ook een studieopdracht met betrekking tot kerkelijk opbouwwerk over de grenzen. gaf deze synode ook nog een nieuw werkterrein aan deputaten BBK: Zaïre. Om daar te helpen bij de opleiding van voorgangers en de toerusting van de gemeenten. Op verzoek van de kerk van Spakenburg-Z. hebben deputaten deze taak aan die zendende kerk overgedragen.

Aan het slot geef ik nog een aantal opmerkingen over het hoe van dit opbouwwerk in het buitenland.

1. Verschuiving in de zending

In onze gereformeerde kerken is er een regionale opzet van het zendingswerk. Een bepaald ressort werkt daarin samen met een zendende kerk. Zo zijn er 5 kerkelijke samenwerkingsverbanden voor het zendingswerk in Indonesië. De kerk van Drachten-Z.O. heeft zendelingen uitgezonden naar Kalimantan Barat (= West-Borneo), de kerken van Enschede-N., Groningen-N., Spakenburg-Z. en Middelburg hebben zendingsterreinen op Irian Jaya, het vroegere Nieuw-Guinea.

Er is één samenwerkingsverband voor zendingswerk in Zuid-Afrika; de zendende kerk is Pretoria en die wordt gesteund door de classis Grootegast.

Dan is er nog het werk in Brazilië. Daar werkt Assen-Z. en de met haar samenwerkende kerken. Tenslotte is er nog zendingswerk op Curaçao. Rijnsburg heeft daar zendelingen heengestuurd.

Totaal hebben de gereformeerde kerken in Nederland dus 8 samenwerkingsverbanden in de zending, 5 daarvan werken in Indonesië en 3 in andere delen van de wereld.

Zending kun je omschrijven als het brengen van het evangelie aan de heidenen. Daarbij is dan al spoedig nodig, als er heidenen tot geloof zijn gekomen, sommigen van hen op te leiden tot voorgangers, tot predikanten, evangelisten en ouderlingen. Dat is het 2e deel van de zendingsopdracht van Christus in Matth. 28 : 19: '...leen hen onderhouden al wat Ik u bevolen heb'. Dat gebeurt door theologische opleiding en door kadervorming. Samenvattend kun je dat kerkelijk opbouwwerk noemen.

De zending in Indonesië is van karakter veranderd!

De voorstelling die de meeste kerkleden nog hebben over het zendingswerk in Indonesië. klopt niet meer met de werkelijkheid van vandaag. De zendeling trekt er niet meer, zoals vroeger, op uit om in de kampongs aan heidenen het Evangelie te brengen. Dat mag niet meer. Bovendien hebben buitenlandse kerken ook geen rechtstreekse toegang meer tot Indonesië om daar te gaan werken.

Gedurende de laatste tientallen jaren kunnen buitenlandse zendelingen alleen maat een werkvergunning in Indonesië krijgen, als zij komen op uitnodiging van de Indonesische kerken. Toen er 25 jaar geleden nog geen geïnstitueerde kerken op Irian Jaya waren, werd die uitnodiging verzorgd door de geref. kerken op Sumba.

Een andere bepaling van de Indonesische overheid is ook

al een aantal jaren van kracht, n.l. dat buitenlandse zendingen niet meer rechtstreeks zendingswerk mogen doen. Indonesiërs mogen aan hun volksgenoten die het Evangelie niet kennen die Blijde Boodschap brengen. Buitenlanders mogen dat niet.

Kunnen buitenlandse zendingen dan nog wel werken in Indonesië? Jawel, als de Indonesische kerken zelf niet voldoende mannen hebben voor de theologische opleiding en voor kadervorming, dan kunnen ze tijdelijke assistentie van zusterkerken in het buitenland vragen. In de regel geeft de Indonesische regering dan ook toestemming daarvoor.

Deze beperkingen van de Indonesische overheid betekenen wel een duidelijke verschuiving van wat in het algemeen als zendingswerk werd gezien naar kerkelijk opbouwwerk. En het lijkt me eigenlijk niet mogelijk om het formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords ongewijzigd te gebruiken bij uitzending van zendingen naar Indonesië.

Andere terreinen

Voor Zuid-afrik¹, Brazilië en Curaçao liggen de zaken anders dan voor Indonesië. Buitenlandse zendingen kunnen daar ongehinderd de boodschap van het Evangelie ook buiten de kerk brengen.

Maar ook daar worden degenen die tot geloof zijn gekomen, zoveel mogelijk ingeschakeld bij het kerkwerk en dus ook bij het evangeliseren. Op elk zendingsterrein krijgt de opleiding van voorgangers en kadervorming een steeds belangrijker plaats op de agenda van uitgezonden zendingen.

2. Besluiten van de generale synode te Groningen in 1978

De generale synode Groningen-Z. heeft in 1978 ten aanzien van kerkelijk opbouwwerk in het buitenland enkele belangrijke besluiten genomen. Via deputaten voor de correspondentie met de buitenlandse kerken kreeg de synode te maken met twee hulpaanvragen uit het buitenland.

Onze zusterkerken in Korea en op Sumba-Savu vroegen de Nederlandse kerken personele hulp bij de opleiding van voorgangers. In voorgaande jaren hadden beide kerkengroepen wel materiële steun uit Nederland gehad. Maar nu vroegen ze om predikanten die hen zouden helpen bij de opleiding tot de dienst des Woords. Vanuit Sumba werd daarbij met name ook gewezen op de noodzaak van het geven van cursussen voor reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen.

Zo kreeg de generale synode te maken met aanvragen voor een nieuwe vorm van hulpverlening aan zusterkerken. Voorgaande synoden hadden er ook al wel over gesproken, en zo had de synode Kampen 1975 een deputaatschap benoemd om de noodzaak van uitzending van leendocenten te onderzoeken. Dit deputaatschap bracht een negatief advies uit, omdat zij geen andere mogelijkheid zag deze hulp met name aan Korea te bieden. dm

dat de daarvoor benoemde theoloog zou overgaan tot 'de Koreaanse staat des levens'. En dat zou toch wel teveel gevraagd zijn.

Na uitvoerige bespreking van deze zaak is de generale synode van Groningen-Z. toch op deze hulpaanvragen ingegaan, en heeft een begaanbare weg geopend door de instelling van de functie van zendeling-docent.

Zendeling-docenten

De synode overwoog dat het verzoek om personele hulp van Korea en Sumba een Schriftuurlijke grond heeft. Namelijk het dienen van elkaar met de geestelijke gaven die Christus gegeven heeft, en het in elkaars nood voorzien (Ef. 3 : 14-4 : 16; 2 Cor. 8 en 9), bijzonder in het overdragen van de ware leer van het Woord Gods (2 Tim. 2 : 2 en 3 : 14 e.v.). Daarom besloot de synode aan het verzoek te voldoen. Op welke manier?

Besloten werd dat de predikanten die uitgezonden zouden worden, een blijvende band zouden houden aan de kerk waaraan ze in Nederland verbonden waren. Omdat ze als docenten zouden gaan werken aan de opleiding tot de dienst des Woords in het buitenland, lag het voor de hand hun kerkelijke positie op dezelfde wijze te regelen als van de theologische docenten aan de opleiding van de geref. kerken te Kampen.

En dat is geregeld in het 2e deel van art. 18 K.O.: 'Predikanten die afgezonderd zijn voor de opleiding tot de dienst des Woords, blijven op de wijze van de emeritipredikanten verbonden aan de kerk die zij gediend hebben en houden de rechten van een dienaar des Woords. De gezamenlijke kerken nemen de verplichting op zich, naar behoren in hun onderhoud te voorzien, evenals in dat van hun weduwen en wezen.'

Aan de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken (BBK) droeg de synode op broeders voor deze taken te benoemen, en als uitzendende instantie op te treden. De benoeming en de arbeid van deze docenten zou worden geregeld in nauwe samenwerking tussen deputaten BBK en de deputaten van de betrokken buitenlandse kerken.

3. Zendeling-hoogleraren naar Korea

Deputaten BBK gingen aan het werk met hun opdracht, en vonden drs. J.M. Batteau en drs. N.H. Gootjes bereid om als zendeling-hoogleraar te worden uitgezonden naar Korea. Samen met de Koreaanse professoren was hun taak te Pusan aan het Seminary van de Preihytenan Church van Korea te gaan werken aan de opleiding van predikanten.

Drs. N.H. Gootjes was predikant van de geref. kerk te Leiden. Door deze kerk is hij, naar analogie van art. 18 K.O. afgezonderd voor de taak van de opleiding tot de dienst des Woords in Pusan.

Drs. J.M. Batteau echter, was nog niet aan een gemeente verbonden. Hij had juist zijn doctoraal examen theologie te Kampen afgelegd. Toch was het nodig dat hij, vóór zijn uitzending naar Korea, predikant zou zijn in volle

rechten en verbonden zou zijn aan een geref. kerk in Nederland. Op verzoek van deputaten BBK heeft de geref. kerk te Meppel toen drs. Batteau beroepen als predikant, om naar art. 18 K.O. afgezonderd te worden voor de opleiding tot de dienst des Woords. Nadat hij de vereiste classicale examens had gedaan, is drs. Batteau op 4 nov. 1979 bevestigd als predikant van de geref. kerk te Meppel. De bevestiger was prof. J. Kamphuis, en gebruik werd gemaakt van een enigszins aangepast formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords.

Omdat het in Pusan hoger theologisch onderwijs betreft, had de synode al bepaald dat de docenten die naar Korea zouden worden uitgezonden, de titel van zendeling-hoogleraar zouden hebben. In februari 1980 zijn de beide broeders met hun gezinnen naar Korea vertrokken. Terwijl ze daar met intensieve taalstudie Koreaans bezig waren, zijn ze ook al begonnen met het geven van colleges, waarbij de voertaal Engels was. De eerste jaren gaven ze voornamelijk Engels, Latijn en Grieks. Maar in 1983 konden ze beginnen de geref. theologie te doceren in de Koreaanse taal. Bij de vooropleiding daarvoor hadden ze aanvankelijk nog de hulp van een Koreaanse tolk nodig, terwijl ook de discussies in het Koreaans met de studenten eerst nog erg moeilijk bleken te zijn. Dat ging later beter.

Naast hun colleges kregen drs. Batteau en drs. Gootjes ook een aandeel in de begeleiding van doctoraal studenten. Prof. Batteau repatrieerde medio 1988, en prof. dr. Gootjes een jaar later. In hun eindrapportage aan BBK konden ze vermelden dat de studenten in Korea meer aandacht hadden gekregen voor gereformeerde theologie en gereformeerde prediking.

Hoewel de huisvesting voor hen nog eens een probleem was geweest, hebben de zendeling-hoogleraren hun verblijf in Korea als een vruchtbare periode voor de Koreaanse kerken gezien. Zij waren van mening dat het goed zou zijn, opvolgers te sturen om het gereformeerde element in Korea te blijven versierken. Tot dusver zijn er echter nog geen opvolgers gevonden.

4. *Zending-docenten naar Sumba*

Voorgeschiedenis

Rond 1900 is het zendingswerk van de geref. kerken begonnen op Sumba. Tijdens de Japanse bezetting van 1942-1945 werden ook de Nederlandse zendingsarbeiders geïnterneerd, zodat de gemeenten, zonder enige hulp van buiten, op eigen benen moesten staan.

Toen na de oorlog de verbinding met Sumba weer tot stand kwam, waren er maar enkele gemeenten die kozen voor een band met de Vrijgemaakte gereformeerde kerken. In 1950 kwam ds. S.J.P. Goossens als zendeling te midden van die kerken werken. Helaas kwam het in die kleine kerkengroep in 1953 tot een breuk rond de persoon van ds. Goossens. In 1957 kwam ds. C. van Kalker op Sumba om te werken aan de opleiding van evangelisten. In 1960 moest hij echter al weer vertrekken, omdat Indo-

nesië de Nederlanders uitwees.

De kerken op Sumba hadden nog voorgangers nodig, want in tientallen kleine wijkgemeenten hadden de helppers die voorgingen praktisch geen opleiding gehad. Om daarin te voorzien waren in 1975 enkele broeders naar Nederland gestuurd voor een aanvullende opleiding van enkele jaren. Toch zouden zij, naar de mening van de Sumbanese kerken, de hulp van een Nederlandse docent niet kunnen ontberen. Via deputaten BBK vroegen zij aan de synode van Groningen-Z. 1978 om twee Nederlandse docenten voor de opleiding van voorgangers.

Uitzending zendeling-docent

De generale synode van Groningen-7., besloot aan het verzoek van de Sumbanese kerken te voldoen. Voorlopig zou één zendeling-docent worden uitgezonden. Na voorbereiding in Nederland, o.a. in het Indonesisch, vertrok drs. J.A. Boersema in 1981 naar Sumba. Hij had een dubbele taak. Hij was docent aan de evangelisten-opleiding, en daarnaast zou hij ook cursussen moeten opzetten voor de bijscholing van in actieve dienst zijnde predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen.

Met drs. Boersema als docent naast twee Indonesische docenten is de driejarige evangelisten-opleiding uitgegroeid tot een vijfjarige Middelbare Theologische School. Het eerste deel is driejarig. Na twee jaar praktijk in de kerken is er de mogelijkheid nog twee jaar op de school terug te komen om de predikanten-opleiding af te maken. Toen drs. Boersema in 1988 terugkeerde naar Nederland waren al een aantal door hem opgeleide mannen, werkzaam in de gemeenten. Onder hen ook enkele die de predikanten-opleiding al hadden afgemaakt.

Drs. Boersema werd als docent aan de Middelbare Theologische School van de geref. kerken op Sumba opgevolgd door drs. A.J. Pol, die begin 1989 op Sumba arriveerde en meteen met zijn werk begon.

Een predikant voor kerkelijk opbouwwerk

In de instructie voor drs. J.A. Boersema werd ook gesproken over het opzetten van cursussen voor bijscholing van kerkelijke ambtsdragers. Dat heeft drs. Boersema ook gedaan, maar al spoedig bleek dat dit tijdrovend werk, waarbij veel gereisd moest worden langs de gemeenten, teveel werd voor één man naast zijn volle taak aan de Opleidingsschool.

Daarom vroegen de Sumbanese kerken aan Nederland om een 2e zendeling-docent die als hoofdtaak kerkelijk opbouwwerk zou hebben. De generale synode van Heemse besloot aan dit verzoek te voldoen. Ds. J. Klammer uit Meppel werd voor dit werk benoemd, en eind 1984 konden we op Sumba, Savu en te Kupang beginnen met het geven van bijschoiingscursussen voor ambtsdragers.

Het betekende dat we veel op reis waren langs de zeer verspreid liggende gemeenten en wijkgemeenten. Naast cursussen voor ambtsdragers viel onder kerkelijk opbouwwerk ook: adviseur zijn van kerkeraden, classes en synode; meedoen aan kerkelijke examens; spreken op ge-

meentevergaderingen; part-time lesgeven aan de Theol. School; zorgen voor lectuurvoorziening van de kerken; verzorging van een kerkblad, enzovoort.

Bij onze repatriëring in 1990 bleef het wenselijk dat de kerken niet alleen hulp bij de Theologische Opleiding maar ook bij gemeenteopbouw zouden blijven ontvangen. Tegelijk maakte de uitbreiding van het aantal studenten aan de Middelbare Theologische School het nodig dat er een 2e Nederlandse docent zou komen. Sinds 1987 worden namelijk ook door de Gercja Masehi Musyafir op het eiland Timor jaarlijks studenten naar de Theol. School op Sumba gestuurd. In het studiejaar 1990-1991 waren 6 van de 25 studenten van de Theologische School afkomstig van de Musyafir kerk.

De synode van de Suinhanese Kerken heeft in 1989 aan Nederland gevraagd om een tweede zendeling-docent. Daardoor zouden de docenten van de Theol. School gezamenlijk wat ruimte krijgen om deel te nemen aan kerkelijk opbouwwerk. Daarbij werd gedacht aan cursussen voor kerkeraden, het begeleiden van de studenten die na 3 jaar opleiding twee jaar als stagiaires in gemeenten werken, het geven van adviezen aan kerkelijke vergaderingen, enzovoort. Een verdeling van dit werk over de twee Nederlandse en de twee Indonesische docenten van de School zou de band tussen de School en de kerken alleen maar ten goede komen. Een speciale predikant voor kerkelijk opbouwwerk is nu niet meer nodig.

De generale synode van Leeuwarden 1990 ging accoord in het de aanvraag, Deputaten RKK vonden ds. S. Braakstna bereid als tweede zendeling-docent naast drs. A.J. Pol te gaan werken aan de Middelbare Theologische School op Sumba. Hij is nu bezig zich in Nederland voor te bereiden op zijn taak.

J. Klamer

STEENTJES IN DE VIJVER

De in 1989 overleden neerlandicus prof. dr. L. Strengholt schreef in de periode van januari 1982 tot december 1989 elke maand een column in het Chr. Geref. Vrouwenblad *Contact*. Hieruit is door zijn dochter Paulien, in samenwerking met uitgeverij Vijlbrief, een selectie gemaakt die onder de column-titel *Steentjes in de vijver* als boekje is verschenen. Niet alleen voor de chr. geref. lezeressen van toen is deze bundel een waardevolle uitgave, ook voor hen die er nu voor het eerst kennis mee zullen maken. Nuchtere, christelijke woorden worden je in alle rust aangereikt. Meditatief sterk. Toch nergens overdreven vroom. **Gewoon** de taal van een christen die dankbaarheid en soberheid wil verwoorden én ronen in de dingen van de dag.

Wie de kleine moeite neemt iedere avond voor het slapen gaan één thema te lezen, zal ervaren hoe veelzeggend een enkel woord is. Strengholt had de gave om de dingen trefzeker, evenwichtig neer te schijnvici. De 33 hier verzamelde 'steentjes' vormen samen een sober herinneringsteken van een man die zich een klein schaapje van Gods kudde wist.

Neem en lees!

H. Veldman

N.a.v.: L. Strengholt, *Steentjes in de vijver*. Uitg. Vijlbrief. Haarlem; 74 blz.; prijs, f 14,50.

VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel Kantoorvakhandel Kantoorinrichting	Keizerswaard 1b, Rotterdam Keizerswaard 73 Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 010-4820488 Tel. 010-4821365 Tel. 01806 19744
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165, Barendrecht

THOMAS STEARNS ELIOT I

Pionier van het Modernisme verdedigt een christelijke beoordeling van de literatuur

'Literaire kritiek dient door kritiek vanuit de ethiek en de theologie te worden aangevuld.'

De dichter en literair criticus Thomas Stearns Eliot (1888-1965) kwam op 39-jarige leeftijd tot geloof en liet zich dopen in de Anglicaanse kerk. Zijn bekering verandert zijn persoonlijk leven, geeft nieuwe inhoud aan zijn werk maar roept irritaties op bij zijn literaire vrienden. In zijn poëzie, kritieken en toneelstukken laat Eliot na zijn bekering uitkomen dat er een waarheid is die buiten en boven ons staat. Hij verdedigt het standpunt dat bij het beoordelen van literatuur niet juist is enkel van de persoon of van de literaire traditie uit te gaan. Voor een juist oordeel moet worden gezocht naar iets dat daar bovenuit gaat en 'waarheid' genoemd kan worden.

Voor zijn bekering hield Eliot zich intensief bezig met de geschiedenis van de literatuur en onderzocht de invloed van het verleden op iedere volgende fase in de literatuur. Het verleden en de traditie zijn voor hem niet statisch. Het verleden is voortdurend in beweging, wordt opgenomen in het heden en erdoor veranderd. De traditie tilt de mens boven de tijd uit. Oordelen hierop gebaseerd hebben grotere waarde dan reacties die uitgaan van eigen tijd. Toch kan de traditie niet het laatste en zeker niet het hoogste woord hebben. Via de stelling dat de dichter onderworpen is aan de traditie die boven de tijd uitgaat, komt hij tot het inzicht dat de traditie niet autonoom is, maar afhankelijk.

Bij Eliot vinden we een bijzonder gelukkige combinatie van oud en nieuw: Zijn geest was uit op het nieuwe maar bleef daarbij trouw aan het verleden. In de poëzie was hij de vernieuwer, de pionier van de modernistische literatuur. In zijn kerk- en politieke keus hechtte hij aan de traditie. Hij sloot zich aan bij de sterk door tradities bepaalde Engelse staatskerk en koos voor een conservatieve politiek.

Eliots populariteit in het Engelssprekende taalgebied was enorm. Met zijn scherpzinnige kritieken was hij de gevreesde criticus die jong talent kon maken en breken.

Leven

Thomas Stearns Eliot werd september 1888 in St. Louis in Amerika geboren. Als andere Amerikaanse schrijvers

(Henry James, Ezra Pound) vestigt hij zich in Europa. Ze voelen zich hier, bij de bronnen van de westerse cultuur, op hun plaats. Met zijn besluit om zich in Engeland te vestigen verandert de richting waarin Eliot zich verder ontwikkelt: van de wijsbegeerte stapt hij over op de literatuur. Maar van literatuur valt niet te leven. Na een niet al te succesvolle periode in het onderwijs ('niets is zo vermoeiend als het onderwijs' schrijft hij aan zijn moeder) gaat hij werken bij Lloyds bank. Dat lijkt een mooie combinatie: Overdag de bank, 's avonds de literatuur. 'Ik sta buiten de intriges en onderlinge naijver van de journalistiek'. Maar een volledige dagtaak en het volledig opgaan in de literatuur slopen zijn gezondheid. Daarbij komt nog de labiele gezondheid van zijn (eerste) vrouw Vivien. Wie deel I van *The letters of T.S. Eliot* leest, ontmoet een hardwerkende Eliot die tot in de kleine uurtjes bezig is met zijn kritieken, gedichten en literaire essays, die last heeft van inzinkingen, op de rand van overspannenheid leeft en er zo nu en dan op doktersadvies weken, soms maanden, uit moet. En daarnaast een vrouw die last heeft van migraine, zenuwpijnen en voortdurend zwak, moe en ziek is.

Eliot werkt voor tijdschriften in Amerika en Engeland. Via *The Egoist* en vooral *The Criterion* krijgt hij invloed in het literaire leven. Regelmatig levert hij bijdragen aan *The Times Literary Supplement*. In 1920 komt zijn eerste bundel literaire essays uit (*The Sacred Wood*). Twee jaar later verschijnt zijn grote gedichtencyclus *The Waste Land*. Met deze twee publicaties is zijn naam gevestigd. Zijn roem stijgt en daarmee zijn invloed. De combinatie van dichter en financieel deskundige is een zeldzaamheid. De invloedrijke uitgeverij Faber & Faber gaat er gebruik van maken. Eliot wordt vanaf 1925 een van de directeuren en krijgt als dichter, criticus en uitgever flink greep op de moderne literatuur in Engeland. Hij wordt de gevreesde 'paus van Russell Square' (waar het pand van Faber & Faber was gevestigd).

Christelijk toneel

Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben Eliot nogal eens op de boekenlijst staan. Niet zijn gedichten (gedichten op de lijst zijn een zeldzaamheid geworden), maar zijn toneelstuk *Murder in the Cathedral*, een histo-

risch drama gebaseerd op de moord op aartsbisschop Thomas Becket in de kathedraal van Canterbury, december 1170. Het drama is uniek als voorbeeld van christelijk toneel, met middenin een preek van de aartsbisschop over Lucas 2 : 14, 'Ere zij God in den hoge, en vrede op aarde bij mensen des welbehagens'.

Hier is een modernist aan het woord. Iemand die nauwe banden had met de 'Bloomsbury group' een club van agnostici en atheïsten. Twijfel en onzekerheid was uitgelopen op radicale afwijzing van elke vorm van het geloof in iet.; of iemand boven of buiten de mens. Eliot ontwikkelt zich, als enige onder hen, en nog wel nis de voortrekker van het experiment, tot christendichter.

Zijn bekering en de overgang naar de Anglicaanse Kerk is door zijn literaire vrienden op zijn minst niet begrepen en op zijn ergst veroordeeld en betiteld als afval en verraad.

Het is mogelijk iemand te veroordelen op grond van zijn politieke keus, kerkkeus of de literatuur die hij schrijft. Het oordeel is afhankelijk van de criteria die men voor ieder onderdeel afzonderlijk hanteert. Het wordt echter anders wanneer de zaken door elkaar worden gehaald en criteria van het ene terrein op het andere worden toegepast.

In een van zijn essays, *Religion and Literature*, waarschuwt Eliot voor het hanteren van andere dan literaire maatstaven om te zien of iets literatuur is. Meteen weet hij (als christen) dat hij daar niet kan blijven staan en voegt er *dun* ook aan toe dat literaire kritiek met kritiek vanuit ethisch en theologisch standpunt dient te worden aangevuld. Het gaat dus om een volgende stap: Nadat volgens de criteria die hiervoor gelden, is vastgesteld dat een werk tot de literatuur kan worden gerekend komt vervolgens een ethische en theologische beoordeling van het werk.

Kan een christen modernist zijn?

Of een christen tot een bepaalde literaire stroming kan worden gerekend is afhankelijk van de kenmerken. Er kunnen regels zijn, uit de groep zelf opgekomen of gedictteerd, waaraan een christen niet kan voldoen. Een fascistische of socialistische kunst bijvoorbeeld zou voor een christen niet mogelijk zijn. En het modernisme? Dat hangt af van de regel.; die hier gelden.

Een voorbeeld zal dit toelichten.

Een bekend werk over het modernisme is het boek van Douwe Fokkema en Elrud Ibsch; *Het modernisme in de Europese letterkunde*. Hierin worden tien modernistische auteurs besproken uit de Europese literatuur.

T.S. Eliot ontbreekt.

Hurst & Company wil het werk in Engeland uitgeven, mits Eliot erin wordt opgenomen. Dit gebeurt. Maar niet van harte. De auteurs erkennen in hun bijdrage over Eliot dat hij in ieder overzicht van het Modernisme dient te worden opgenomen. Ze vertellen veel goeds over hem zolang zijn werken aan de door hen aangelegde maatstaven voldoen en dat is tot aan het moment dat er nog geen

religieuze poëzie wordt geschreven. Zolang er sprake is van *scepsis* (gezien als het kenmerk van het modernistische wereldbeeld), van twijfel, van het ontbreken van een overtuigende verklaring over het menselijk gedrag, past de dichter in het beeld dat de schrijvers zich van de Modernisten hebben gevormd. Wanneer de dichter aan het eind van *The Hollow Men* 'want van u is het koninkrijk' op papier zet, en aan het eind van *The Waste Land* spreekt over een vrede die alle verstand te boven gaat, noemen Fokkema en Ibsch dit 'verraad aan het modernistische ideaal van de intellectuele twijfel' en ze schrijven: 'Een aantal jaren daarna werd Eliot's verraad aan het modernistische wereldbeeld bevestigd door zijn betrokkenheid tot het Anglo-Katholicisme.'

'We wensen te handhaven'. lezen we. 'dat Eliot's overgang naar het Anglo-Katholicisme een breuk veroorzaakte in zijn poëtisch en kritisch werk.'

Uit dit voorbeeld blijkt dat het belangrijk is duidelijk te formuleren wat onder een bepaalde stroming wordt verstaan en in dit geval wat men de term 'Modernisme' wordt bedoeld. Daarvan is het antwoord op de vraag of religieuze modernistische poëzie mogelijk is afhankelijk. Maar wordt het antwoord niet door de literatuur zelf gegeven? Er worden toch geen regels opgesteld waaraan de dichters en schrijvers hebben te voldoen, maar regels afgeleid uit wat dichters en schrijvers hebben gedaan?

Wat de groep aan literatuur heeft geleverd bepaalt wie de groep is. Eliot stond aan de wieg van de vernieuwing. Het taalgebruik in zijn vroegste gedichten wijkt opvallend af van de gangbare poëzie van die tijd. In plaats van het gezochte komt het alledaagse woord, in plaats van het mooi gevormde komt het fragmentarische gedicht. Er begint een nieuw poëtisch tijdperk. Eliot's invloed is niet tijdelijk en gebonden aan een bepaalde periode in zijn leven. Zijn bekering brengt geen breuk in zijn werk. Wel verandering.

Als gelovige schrijft hij zijn grote lyrische gedichten-cyclus de *Four Quartets*, gezien als een van de belangrijkste religieuze gedichten van deze eeuw. De waardering voor zijn werk is groot. Hoogtepunt wordt het succesvolle stuk *The Cocktail Party* (1949). Een jaar daarna krijgt hij de Nobelprijs voor literatuur.

Dienstbaarheid

Een van de bekendste essays van Eliot is *Tradition and the Individual Talent* (1919), een theoretische beschouwing over de aard van de literatuur. Hierin benadrukt hij het belang van het historisch besef. Geen dichter, geen kunstenaar staat op zichzelf. Zijn betekenis hangt samen met die van dichters en kunstenaars uit het verleden. Dit verleden is niet statisch, onverantwoordelijk: 'het verleden wordt evenzeer door het heden veranderd als het heden door het verleden wordt geleid'. De kunstenaar staat in de traditie. Met is zijn *tank* hierin zijn plaats in te nemen niet opoffering van de persoonlijkheid. In tegenstelling tot de romantici, die nadruk legden op het individu, op een eigen waarde waartoe het werk zich van anderen onder-

scheidt, legt Eliot nadruk op de verbondenheid met anderen. De poëtische vormen, die Eliot hanteert, de inhoud van zijn poëtisch werk zijn nieuw en origineel. Het sluit aan bij zijn theorie dat creativiteit geen herhaling moet zijn. Met een herhaling van wat er is worden veranderingen geblokkeerd. Het blijvende houdt juist zijn waarde door verandering. Het is boeiend de weg van Eliot te volgen. Van iemand die zoekt naar het nieuwe maar vasthoudt aan het oude, die nieuwe wegen zoekt maar nooit los van het verleden.

Als reactie op de cultus van de persoonlijkheid door de romantici maakt Eliot de kunstenaar ondergeschikt aan het werk.

De dichter geeft door wat hem gegeven wordt. Hij staat in dienst van het proces waaruit het gedicht ontstaat. Deze gedachte van dienstbaarheid, van het ondergeschikt zijn aan iets 'bovenpersoonlijks', het besef dat het nodig is de persoonlijkheid op te offeren aan een autoriteit die hoven de mens staat, wordt na zijn bekering gedragen door zijn geloof in God.

Nick Bakker

Nick Bakker is docent Engels aan de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

De Reformatie is een blad dat telkens weer geraadpleegd wordt. Bij de uitgever van **De Reformatie** zijn fraaie, handige verzamelbanden te bestellen à f 22,90 per stuk [excl. verzendkosten].

Maak van een stapel losse Reformaties een compleet naslagwerk!

Bel en bestel: 01100-15591.

Prof J Kamphuis
Godsvrucht – een kracht
Antwoord aan de secularisatie

Een rode draad in hedendaags pastoraat de strijd tegen secularisatie Prof Kamphuis beschrijft op praktische wijze de godsvrucht, ofwel de oefening van de christelijke deugden, als krachtig wapen in die strijd

88 pag., paperback, f 10,90

Ds M J C Blok
Je staat er niet alleen voor
De ongehuwde in de gemeente

De 'ongewild ongehuwde' hoort erbij. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Informatie over vele facetten van het ongehuwd-zijn: vereenzaming, de seksualiteitsbeleving, het huwelijksbureau. En natuurlijk het pastoraat.

96 pag., paperback, f 11,50
Verkrijgbaar in de boekhandel

Ds. E.A. de Boer

**Absalom,
mijn zoon, mijn zoon!**

Een dikke, open brief aan longeren en ouders tussen vervreemding en bekering, vreugde en verdriet. Een lange predikant laat zijn hart spreken over kerkverlating en de vervreemding die daaraan vooraf gaat. Kritisch en opbouwend. Een goed cadeau!

184 pag., paperback, f 19,50
Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

HOE DACHTEN ZIONISTEN OVER DE ARABIËREN IN PALESTINA?

Brandhaard en heksenketel is het Midden-Oosten. Wie ook maar oppervlakkig kennisneemt van de geschiedenis van dit deel van Azië stoot onmiddellijk op een van de felste kernkwetsies, die tussen joden en Arabieren. Het zal ook niemand verbazen dat historische (voor)oordelen hier een belangrijke rol spelen in de verhoudingen tussen de verschillende volken. Over de juistheid van deze oordelen zal men wel altijd blijven twisten. Het kan soms een ellendig gevoel geven als een vooroordeel maar niet kapot te krijgen is. Je zou er heel wat voor over hebben als dat eens zou lukken. Voorlopig hebben conflict-sociologen en dito-psychologen nog veel werk te doen.

Maar historici dan? Kunnen die dan geen helder en vooral vaststaand beeld van het verleden schetsen? Ach, ook dat lijkt wel een utopie. Immers, onder historici is het nog altijd gemeengoed om – in navolging van wijlen prof. Geyl – te denken dat de geschiedenis een discussie zonder eind is. Want wanneer staat iets nu echt vast? En wanneer zal de laatste partijganger of betrokkene nu werkelijk toegeven dat het verleden er echt zó heeft uitgezien?

Al deze – bijna zwaarmoedige – overwegingen zouden iet gevolg kunnen hebben dat er helemaal geen pogingen meer worden ondernomen om een beter zicht op historische processen en patronen te krijgen. Kennelijk heeft ND-redacteur H. Hoksbergen er tijdens zijn historische studiën niet veel last van gehad. Hij is aan het werk getogen om een paar tipjes van de zionistische sluier over de Arabieren in Palestina op te lichten. Centraal voor Hoksbergen stond de vraag hoe de zionistische joden (m.n. in de periode vóór 1917) dachten over kwesties tussen hen en de Arabische bewoners van Palestina. De lezer begrijpt dat dit nog maar een klein gedeelte is van een bijzonder groot complex.

De auteur heeft intussen 1917 als afbakening gekozen omdat toen een keerpunt in de relaties tussen joden en Arabieren werd bereikt: de Engelse regering ging toen over tot erkenning van het zionistische ideaal van een 'Joods Nationaal Tehuis in Palestina' (Balfour-declaratie). Dat zou in 1948 uitlopen op de stichting van de staat Israël. Maar dat ligt formeel helemaal buiten het kader van dit boekje. En toch ligt de stichting van de staat Israël a.h.w. aan de basis van de hier Rehandelde problemen. Toen werd het voor de Arabische bewoners van Palestina (jaren later pas aangeduid als Palestijnen) echt moeilijk.

Welnu, vanaf dit oriëntatiepunt neemt de auteur ons mee naar de vraag hoe de verhouding jood-Arabier was in de jaren voor 1917. De door Hoksbergen aangegeven nadere specificatie 'zionistisch' is de eerste nuance die we in de gaten moeten houden; er zijn ook honderdduizenden niet-zionistische joden. De volgende nuance is dat 'sommige' zionistische joden anti-Arabisch waren: zij geloofden in een permanente confrontatie of in joodse overheersing van de Arabieren. Er waren tenslotte ook zionisten die positief stonden t.o.v. de mogelijkheid goede relaties met de Arabieren aan te knopen, die zelfs dachten aan een mogelijke integratie?

Het door Hoksbergen geschetste beeld zit vol met nuances. Dat houdt dus wel in dat er van een eensluidend officieel joods standpunt inzake de verhouding tot de Arabieren geen sprake kon zijn. Probleem was: Wie spreekt er namens wie?

Het betekent tevens dat het niet alleen voor de huidige lezers, maar zeker ook voor de betrokken Arabieren een hele opgave is om voortdurend rekening te houden met de grote variatie in de joodse nuanceringen.

Maar zit het beeld dat we krijgen van de huidige Israëlische politieke leiders niet net zo barstens vol nuance? Er is vandaag alleen één groot verschilpunt: Nú is er een joodse staat die een sterke machtsfactor vormt in de relatie met de (soms politiek zwakke) Arabische omgeving, terwijl die machtsfactor toen (in 1917) ontbrak.

Het kan duidelijk worden uit deze studie dat het joodse nationalisme (zionisme) – westers erfgoed van de 19e en 20e eeuw? – als krachtiger statenvormende factor op zijn minst een concurrent zou gaan vormen voor de laat-nationalistische Arabieren in Palestina. Hun historische misser is naar alle waarschijnlijkheid het niet-accepteren van een eigen staat voor Arabieren in Palestina anno 1947 (via de VN).

De studie van Hoksbergen is vooral van belang om een verantwoord beeld te krijgen m.b.t. het historische gedachtegoed van vroege zionisten onder het joodse volk. Een paar opmerkingen tot slot:

1. in het eerste deel van zijn studie hanteert de auteur de (geografische) begrippen Palestina en Israël door elkaar, pas later kiest hij consequent voor Palestina;
2. onderaan pag. 20 zal 'minmuleerden' wel opgevat moeten worden als 'stimuleerden';
3. de eerste zionistische leider wordt door de schrijver meestal als Theodor Herzl aangeduid, terwijl de Duitse

naam Theodor moet genoteerd zijn, zoals op pag. 21 ook gedaan was;

4. te stellen dat Chaim Weizmann de bijbel als inspiratiebron beschouwde gaat m.i. te ver; slechts een bepaalde visie op het Oude Testament zal bedoeld zijn;

5. een enkele keer zal de niet terzake kundige lezer de verklaring van specifieke termen of namen missen: een gewoon woordenboek is niet altijd toereikend.

Dit boekwerkje was in eerste opzet een scriptie ter afronding van een studie geschiedenis. Een uitgebreide literatuurlijst nodigt uit om verder na te denken over de ingewikkelde problematiek van het Midden-Oosten. Met Hoksbergen als gids komt men zeker verder.

H. Veldman

N.a.v.: drs. H. Hoksbergen, *Het vroege zionistisch denken over de Arabieren in Palestina tot 1917*. Kok Kampen 1990; 90 blz., prijs f 15,90.

PASTORAAL

T.M. Klapwijk
Op de grens
Over student, kerk en universiteit

Aan de universiteit word je opgeleid om kritisch te denken. In de kerk wordt eensgezindheid gevraagd. Hoe moet dat nu met die studenten? Zijn ze veroordeeld tot een dubbelrol? Een **pastorale** handreiking van een kritisch en betrokken wetenschapper.

141 pag., paperback, f 15,75

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

Postbus 25.4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

Drs. Wubbo Scholte
Leven met het onvolkomene
Over depressie en depressiviteit

Een fijngevoelig boekje over de problemen van depressieve mensen en hun omgeving. Met name het tere punt van de relatie tussen geloof en depressie wordt zorgvuldig besproken. Eigenlijk voor iedereen een onmisbaar boek.

96 pag., paperback.
2e druk, f 11,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

P E R S S C H O Y W

Het recht in eigen hond

Deze zomer is in Utrecht de Vereniging Christen-Juristen voor Conflictoplossing opgericht. Ongeveer 80 belangstellenden hebben zich al aangemeld, onder wie advocaten, officieren van justitie en rechters. Zij kreeg de gelegenheid zich voor te stellen in *Elsevier* van 21 augustus 1991. Gerlof Leistra gaf de bestuursleden Rhodius en Bouwman het woord onder het motto 'Een breder sleep je niet voor de rechter'. We herkennen de verwijzing naar Paulus' prikkelende vragen in 1 Korintiërs 6: 1-11.

'Binnen onze geloofsgemeenschap hebben veel mensen grote moeite om naar de rechter te stappen. Dat vinden ze niet in overeenstemming met de bijbel. Want christenen onderling problemen hebben, kunnen ze nu bij onze vereniging terecht. Maar ook niet-christenen zijn welkom. Wij zullen in het conflict bemiddelen en proberen een oplossing te vinden waar beide partijen mee kunnen leven' (Bouwman).

Een rechter doet wel een uitspraak, maar de verhouding tussen beide partijen blijft verstoord. De vereniging streeft naar verzoening tussen de partijen door 'bemiddeling en/of arbitrage volgens christelijke principes'. De bijbel spreekt volgens de statuten met absoluut gezag omtrent de normen voor het doen en laten van de mens. Dat wil niet zeggen dat Bouwman en Rhodius de bijbel als wetboek van strafrecht zien, wel weten ze zich gebonden aan normen als redelijkheid, billijkheid en rechtvaardigheid. De bemiddeling beperkt zich tot geschillen over het burgerlijk recht. Welke werkwijze stelt men zich voor?

Bij een voorgelegd geschil zal eerst worden gepoogd beide partijen rond de tafel te krijgen. Wanneer een openhartig gesprek niets oplevert en de ondersteunende advocaten of vervolgelingen ook niet in slagen de lucht te klaren, kan het geschil ter arbitrage worden voorgelegd aan één of meer bij voorkeur uit de vereniging gerekruteerde 'wijze mannen (m/v)'. Een uitspraak is bindend voor beide partijen, tenzij afspraken zijn gemaakt over de mogelijkheid van hoger beroep.

Ze noemen een paar zaken uit hun eigen praktijk die zijn afgehandeld 'op een wijze die de vereniging zelf had kunnen bedenken'. Een conflict tussen bestuur en werknemers van een christelijke stichting voor een goed doel liep zo hoog op, dat de met ontslag bedreigde werknemers het vertrek eisten van het volgens hen incompetent bestuur en de directie. Toen de werknemers al een kort geding hadden aangespannen, werd toch nog afgesproken de zaak aan een commissie voort te leggen die bestond uit één namens elke partij en een onafhankelijke derde. De afloop was, dat bestuur en directie terugtraden. Een tweede voorbeeld: twee geloofsgenoten in een gezamenlijke b.v. liggen met elkaar overhoop over de verdeling van werk en winst. Ze kwamen overeen het conflict aan een derde partij voor te leggen. Uiteindelijk werd een uit-

koopregeling getroffen.

De vereniging belooft hoogwaardig juridisch vakwerk en ziet als voordelen van haar benadering: de 'beschamende gang' naar de wereldlijke rechter blijft de partijen bespaard. De zaak wordt achter gesloten deuren behandeld; dit maakt het voor betrokkenen makkelijker hun hele verhaal op tafel te leggen. Het scheelt soms ook vervelende publiciteit. De vereniging werkt intensiever en sneller dan de rechtbank. De Vereniging Christen-Juristen voor Conflictoplossing is te bereiken via Postbus 808, 3500 AY Utrecht of telefoonnummer 030-341532.

Een apostolische suggestie?

Er kwam commentaar van prof. dr. W. van 't Spijker in *De Weeker* van 20 september jl. Hij noemt het 'een fraai idee' en 'voorwaar een edel streven', dat de leden van de vereniging 'uit pure christelijke naastenliefde, volgens het gewone advocatentarif van f 4,- per minuut, hun medebroeders en -zusters die in de verdrukking zijn geraakt willen helpen'. Toch kan het volgen hem nog beter, nl.

wanneer de gemeente weer echt *lichi* beeld vertoont van wat zij is en wat zij moet worden. Zij is lichaam van Christus. Zij moet het ook steeds *meer* worden. En om dit laatste te bereiken zou men zich eenvoudig moeten houden aan de uitspraak van de apostel, die zegt dat men *veel* beter niet naar een rechter kan stappen, als er tussen christenen een kwestie is gerezen. Om tot dit inzicht te geraken is niet eens zo veel kennis nodig van het Nederlandse rechtsbestel, maar enig inzicht in de *yang van Laken* in *lichi* koninkrijk van God *han* hier reeds voldoende zijn. Doel: verzoening (nl. tussen broeders en zusters). Uitgangspunt: verzoening (nl. verworven aan het kruis). Tarief: vrije genade (omdat binnen het koninkrijk alle rechten zijn betaald). Middel: de liefde (nl. die tussen de leden van hetzelfde lichaam).

Waarom werkt 'deze suggestie van de apostel' niet in de gemeente van Christus?

Die gemeente is geassimileerd. Zij heeft aanvaard wat van de wereld is. Zo aanvaarden de advocaten 'het gat in de markt'. Een tegemoetkoming aan de idee dat de gemeente toch niet functioneert. Niet lang geleden hoorde ik: gelukkig, dat er nog een burgerlijke rechter is in Nederland. Van de kerken hebben we niets meer te verwachten. Was *lichi* maar een gat in de markt en *meer* niet. Het hele evangelie is in dat wereldgat verdwenen en de gemeente erbij. Als het allerduurste tarief *meer* helpt, dan is inderdaad f 4,- per minuut redelijk.

Ik denk dat je de twee dingen moet onderscheiden. De vereniging die civielrechtelijke problemen tussen christenen bij de openbare rechter vandaan houdt. En de gemeente van vrijgesprokenen (1 Kor. 6 : 11) die het verdient vermaand te worden op liet punt van de onderlinge vrede.

De vereniging constateert het feit, dat christenen met elkaar procederen bij rechters die in de gemeente geen gezag hebben. Ze wenst een extra mogelijkheid – die weliswaar *vóór* de rechter maar toch niet meer eelt in de gemeente – te verschaffen om *langs juridische weg* tot verzoening tussen broeders te komen. De vereniging Fe-

bruikt heel nadrukkelijk het Nederlandse recht om tot afhandeling te komen, niet de bijbel. Toch kan zij gelovigen wijzen op de hoge plicht de broeder (m/v) die *iets* tegen je heeft, die je met recht beschuldigen kan (niet: kunt), om vergeving vragen en je met hem verzoenen en daarmee haar werk bevorderen.

Maar de christen-juristen doen er goed aan een correcte en naar beide kanten bevredigende juridische afwikkeling te onderscheiden van 'verzoening'. Het is in te denken dat een goede juridische regeling het in-vrede-met-de-broeder-leven bevordert. Maar ook andersom: juist twee partijen die elkaar bij het verzoenend bloed van Christus hebben gevonden, kunnen *vervolgens* zeer wel hulp gebruiken voor de juridische afwikkeling.

Prof. Van 't Spijker vreest dat zijn commentaar als ontwristisch wordt afgedaan, en dat hij dat lot deelt met wat hij noemt 'de suggestie van de apostel'. Hier maakt de bescheidenheid van de hoogleraar de apostel kleiner dan gerechtvaardigd. 1 Korintiërs 6 : 1-11 knettert van apostolisch gezag. De scherpte van het onderwijs van Christus zelf in Matteüs 5 : 21-26 prikt er doorheen. Heeft Hij de gemeente niet leren bidden: vergeef ons onze schulden, *gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren*, en daarbij verklaard: *indien gij de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u vergeven; maar indien gij de mensen niet vergeeft, zal ook uw Vader uw overtredingen niet vergeven* (Matt. 6 : 15)? Alleen is de nieuwtestamentische nadruk op dit vermaan, mag ons leren dat daar een zwakke plek te verwachten is in de gemeente. Een vermaning die zich daarop richt is juist heel realistisch.

Als we erop gewezen worden dat we anderen te kort hebben gedaan, hoever we niet vreemd op te kijken, en als de ander ons te kort doet en hij merkt het niet, dan hoeven we dat evenmin te laten zitten, maar hem vergevingsgezind, d.i. vastbesloten vergeving te schenken en de zaak uit de gemeente te helpen, tegemoet treden. En als hij niet vergeven wil zijn, omdat hij geen schuld bij zichzelf ontdekt? Niet helemaal ondenkbaar, ook volgens Paulus niet. Dan maar onrecht lijden, en ons te kort te laten doen. Onze hemelse Vader maakt er zijn bereidheid tot vergeven afhankelijk van? Dat is het geweld van zijn liefde. Zonder deze huisregel geen gemeente van Christus, geen huis van de Vader.

Apostolische ernst

Op weg naar de dag dat de heiligen de wereld zullen oordelen, en zelfs over engelen zullen oordelen, is vanwege de liefde van de Vader en de Zoon uiterste zorgvuldigheid geboden in de onderlinge bejegening. Als daar de gemeente zwak wordt, is het die gemeente dan wel duidelijk uit de verkondiging hoe de Vader, de Zoon en de Geest haar bejegenen?

Ik wijs erop dat prof. Van 't Spijker verbetering ziet, 'wanneer de gemeente weer het beeld vertoont van wat zij is en wat zij moet worden'. Daartoe moet men zich

'eenvoudig houden aan de uitspraak van de apostel'. Hoe help je de gemeente daarmee? Door haar het beeld te tonen van **wat zij is** en wat zij moet zijn. door haar aan te spreken op wat **ze in Christus is** en zal zijn. Want dat was Paulus' laatste woord in **deze kwestie**: Maar gij hebt u laten afwassen, maar gij zijt geheiligd. maar gij zijt gerechtvaardigd *door de naam van de Here Jezus Christus en door de Geest van onze God.*

Een prediking die de gemeente aanspreekt als goddelozen, assimileert ons met de wereld. Een prediking die de

gemeente aanspreekt als gewassen, geheiligde en vrijgesproken goddelozen, voor wie het allerdurste bloed heetaald is, durft ook te komen met de **huisregels** van de Vader. Die mag onder verwijzing naar het dreigement van de Zoon ('indien gij niet...') briesen: *Durft iemand van u, wanneer hij iets heeft met een ander, recht zoeken bij de onrechtvaardigen en niet bij de heiligen?*

R. ter Reek

ds. J.J. Arnold

als de kerk kerk is...

Van dezelfde auteur verscheen eerder bij dezelfde uitgever
DINGEN DIE WIJ NIET ZIEN - twaalf preken over Amos en Hebreëen.

Gebonden, 767 pag.

f 24,50

Dit op de praktijk gerichte boek bevat ruim 12 opstellen over gevarieerde onderwerpen, die toch onder één noemer brengen zijn. Ze betreffen alle de gemeenschap der heiligen; de kerk 'naar binnen' en de kerk 'naar buiten', het optreden van de kerkleden onderling en naar de buitenwereld toe.

We noemen enkele hoofdstuktitels:
Geen alleenstaanden in de gemeente – Over het bezoeken van zieken – Onderlinge tucht – Hoog bezoek (over huisbezoek) – De belijdenisgeschriften, noodzakelijk en actueel – Overtieners en twens, zestigers en zeventigers – De kerk in het evangelisatiegesprek – Sociale nood op het evangelisatiepad.

Gebonden, 191 pag.,

f 24,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 01100 - 15591